

УДК 343 (477)

І.Г. Івасюк, к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Чернівецького факультету НУ «ОЮА»

ІНСТИТУТ “ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ” НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу питань, пов'язаних із кримінальним процесуальним інститутом письмового повідомлення про підозру. Розглядається зміст цього інституту, подається визначення понять «підозра» і «письмове повідомлення про підозру», аналізується значення цього інституту для кримінального провадження.

Ключові слова: підозра, письмове повідомлення про підозру, обвинувачення, обвинувальний акт, підозрюваний.

Статья посвящена анализу вопросов, связанных с уголовным процессуальным институтом уведомления о подозрении. Рассматривается содержание этого института, точное определение понятий «подозрение» и «письменное уведомление о подозрении», анализируется значение этого института для уголовного производства.

Ключевые слова: подозрение, письменное уведомление о подозрении, обвинения, обвинительный акт, подозреваемый.

This article contains the analysis of issues in connection with the criminal procedural institution of written information about suspicion. The essence of this institution is studied, the definition of the notions of “suspicion” and “written information about suspicion” is given, the importance of this institution for the criminal proceedings is analyzed.

Key words: suspicion, written information about suspicion, charge, indictment, suspect.

Актуальність проблеми. Кримінальне процесуальне законодавство за останні роки зазнало суттєвих змін. Визначальним кроком на шляху його реформації у дусі основних напрямків кримінальної процесуальної політики, серед яких гуманізація кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування; демократизація кримінально-процесуальних заходів боротьби зі злочинністю; забезпечення законності і соціальної справедливості при застосуванні кримінально-процесуальних норм; використання загальнолюдських цінностей, досягнень світової цивілізації в кримінальному процесі тощо [1], стало прийняття у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу. Новий КПК містить цілий ряд положень, які раніше не були відомі кримінальному процесуальному праву, які стали проявом реального забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження і були спрямовані на усунення недоліків кримінального процесуального законодавства, яке існувало до його прийняття. Це стосується і нового інституту повідомлення про підозру, який значно посилює захисну функцію судочинства, відчутно сприяє проведенню швидкого й неупередженого досудового розслідування. Значне його достоїнство полягає також у тому, що він практично унеможливує участь у процесі осіб з невизначеним статусом, які фактично є підозрюваними, а слідчі працюють з ними як із свідками, що з точки зору захисту прав людини вбачається неприпустимим, оскільки свідок для захисту своїх інтересів не має дуже вагомих прав у порівнянні з наданими законом офіційно визнаному підозрюваному [2, с. 602]. Однак, оскільки цей інститут є новим, він практично не досліджувався, тому деякі його положення потребують наукового дослідження, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Як вже зазначалося, недостатній ступінь наукового висвітлення даної проблеми зумовлений новизною інституту

повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. Багато уваги в літературі приділялось проблемам процесуального статусу підозрюваного та затриманню підозрюваного. Їм присвячені публікації таких вчених, як О.І. Білоусов, В.В. Велигодський, В. Н. Григор'єв, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, ВО.С. Каманіцин, О.В. Кондратьєв, М.Я. Никоненко, З.Д. Смітєнко, С.М. Смоков, С.М. Стахівський, В.М. Тертишник, О.Г. Шило, Г.В. Юркова та ін. Однак, з прийняттям нового КПК процесуальний статус підозрюваного суттєво змінився, зокрема, завдяки появі такого процесуального інституту, як повідомлення про підозру. Тому вважаємо за необхідне здійснити аналіз цього кримінального процесуального інституту та з'ясувати його значення у кримінальному провадженні.

Мета статті. Метою даної статті є здійснення наукового аналізу кримінального процесуального інституту повідомлення про підозру та з'ясування його значення у кримінальному провадженні.

Викладення основного матеріалу. Стаття 276 КПК встановлює, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК, у випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів;

наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, інститут повідомлення про підозру став своєрідною заміною інституту пред'явлення обвинувачення на стадії досудового розслідування, оскільки за чинним кримінальним процесуальним законодавством обвинувачений як учасник кримінального провадження з'являється тільки наприкінці досудового розслідування з моменту складання обвинувального акту. На стадії досудового розслідування ключовою фігурою є саме підозрюваний.

Кримінальний процесуальний закон не дає визначення поняття «підозра», у статті 276 зазначені тільки випадки, які зумовлюють необхідність повідомити особі про підозру у письмовому вигляді. Тлумачний словник української мови визначає підозру як думку про чию-небудь причетність до чогось негативного, сумнів у чий-небудь порядності, чесності, відданості і т. ін. [3, с. 475]. В.В. Велигородський визначає підозру як припущення про суб'єкт злочину, неповну обізнаність про які-небудь факти, обставини, тобто їх вірогідне пояснення [4, с.278]. О.Г. Александровський зазначає, що підозра є складним явищем і розглядає її в різних аспектах:

- а) як складову частину (форму) функції кримінального переслідування;
- б) як твердження (висновок) органів досудового розслідування про причетність особи до вчинення злочину, засноване на неповних знаннях про розслідуване протиправне діяння й особу, яка його вчинила;
- в) як умову застосування примусових заходів, зокрема, затримання і запобіжного заходу у вигляді взяття під варту до пред'явлення обвинувачення [5, с. 5].

На сучасному етапі такий підхід видається дещо застарілим. За новим КПК повідомлення про підозру є умовою застосування до особи не тільки взяття під варту, а й інших заходів забезпечення кримінального провадження, включаючи і запобіжні заходи, оскільки ч. 3 ст. 132 визначає, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження

[6, с. 53]. Доказом існування обґрунтованої підозри має бути факт письмового повідомлення особі про підозру у вчиненні такого кримінального правопорушення. Зі змісту ст. 177 КПК України видно, що запобіжні заходи застосовуються за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення щодо підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань [7], витяг з якого в обов'язковому порядку додається до клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ч. 6 ст. 132 КПК.

Крім того, письмове повідомлення особі про підозру передуює застосуванню тих заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються слідчим суддею щодо підозрюваного, обвинуваченого, включаючи і запобіжні заходи, і є обов'язковою умовою їх застосування. Слід зауважити, що між нормами ст. ст. 276 і 177 КПК існує правова колізія, оскільки п.2 ч. 1 ст. 176 КПК передбачає обов'язкове здійснення письмового повідомлення про підозру у випадку обрання щодо особи запобіжного заходу, а згідно ч. 1 ст. 177 КПК метою застосування запобіжних заходів є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків.

Таким чином, згідно ст. 177 КПК до застосування щодо особи запобіжного заходу вона повинна отримати процесуальний статус підозрюваного або обвинуваченого. Згідно ст. 42 КПК підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно, застосуванню щодо особи запобіжного заходу, за винятком затримання, повинно передувати повідомлення їй про підозру, оскільки статусу затриманої особи набуває або з моменту письмового повідомлення їй про підозру, або з моменту її затримання.

Ще однією підставою повідомлення про підозру є наявність достатніх доказів, зібраних від початку розслідування, для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. В цьому разі, як зазначають автори коментаря до КПК, здійснюється найпростіша схема, яка не потребує ніяких оціночних суджень: починається розслідування, збираються докази, деяка система доказів утворює підставу для підозри певної особи, слідчий або прокурор здійснюють повідомлення про підозру, на підставі ухвали слідчого судді, суду обирається один із передбачених законом запобіжних заходів [2, с. 604]. На нашу думку, в такому випадку оцінка доказів слідчим, прокурором навпаки відіграє вирішальну роль. Слідчий, прокурор за внутрішнім переконанням оцінюють наявні у справі докази і приймають рішення про їх достатність для прийняття рішення про повідомлення певній особі про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення, чим надає їй процесуальний статус підозрюваного з усіма правовими наслідками, що витікають з цього.

Стаття 110 КПК «Процесуальні рішення» визначає, що процесуальні рішення слідчого, прокурора приймаються у формі постанови. Ч.4 цієї ж статті КПК встановлює, що процесуальним рішенням слідчого є також обвинувальний акт. На перший погляд, повідомлення про підозру змістом цієї статті не охоплюється, однак це не так. В науці кримінального процесу сформульовані ознаки, якими повинно володіти процесуальне рішення.

Говорячи про особливості процесуальних рішень П.А. Лупінська виділяє такі конкретні положення: а) рішення — правовий акт, що має встановлену законом

процесуальну форму; б) рішення приймається відповідним державним органом у межах своєї компетенції; в) зміст рішення складають відповіді на правові запитання, що виникають у справі; г) ці питання подаються у встановленому законом порядку і виражають владне волевиявлення про дії, які випливають з установлених обставин та приписів закону [8, с. 96].

Н.В. Глинська виділяє такі особливості кримінальних процесуальних рішень: а) обов'язковість його прийняття у встановленому законом порядку та вираження у визначеній законом формі; б) правовий, державно-владний, загальнообов'язковий, владно-розпорядчий, пізнавально-посвідчувальний, спонукальний та ініціюючий характер; в) направленість на вирішення певних кримінально-правових, кримінальних процесуальних та кримінологічних завдань [9, с. 7].

В такому випадку, можна виділити такі характерні ознаки кримінальних процесуальних рішень, а саме:

1) це правовий висновок із конкретного питання, що виникло під чи розслідування чи розгляду кримінального провадження;

2) вони є індивідуальними актами правозастосування;

3) вони є юридичними фактами, що породжують виникнення, зміну чи припинення кримінальних процесуальних правовідносин і підтверджують наявність або відсутність матеріально-правових відносин;

4) приймаються судом, суддею, слідчим суддею, прокурором, слідчим у межах їх кримінальної процесуальної компетенції;

5) реалізують процесуальні повноваження та функції суду, слідчого судді, прокурора, слідчого;

6) мають владний і обов'язковий характер;

7) відображають рівень пізнання (доказування) обставин справи, досягнутий на момент прийняття рішення;

8) відображають внутрішнє переконання судді, слідчого судді, прокурора, слідчого в правомірності, своєчасності й достовірності;

9) наділені властивостями законності, обґрунтованості, вмотивованості.

Повідомлення про підозру безперечно наділене усіма вищезазначеними ознаками і за своєю природою є кримінальним процесуальним рішенням.

Таким чином, на підставі викладеного можна запропонувати наступні визначення понять «підозра» та «повідомлення про підозру». Так, підозра — це результат розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки наявних у справі доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається за зазначених в законі підстав і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

В свою чергу, повідомлення про підозру — це кримінальне процесуальне рішення слідчого, прокурора, яке приймається в обов'язковому порядку у випадках затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення у письмовій формі і тягне за собою набуття особою, щодо якої воно прийняте, процесуального статусу підозрюваного.

Як зауважують О.І. Білоусов та С.М. Смоков, підозра передуює появі обвинувачення і має щодо нього допоміжний характер. Процес розвитку підозри складається з

трьох етапів — виникнення, формування, формулювання [10, с. 20]. Насправді, повідомлення про підозру варто розглядати як початковий етап формування державного обвинувачення. Акт повідомлення особи про підозру має важливе юридичне значення: а) він служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; б) обґрунтована підозра дозволяє призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості скоєного кримінального правопорушення; в) акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом реалізації функції обвинувачення; г) акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом забезпечення кримінальної відповідальності особи, винуватої у скоєнні кримінального правопорушення; д) після повідомлення особи про підозру процесуальне становище даної особи погіршується (її можна оголосити в розшук, відсторонити від займаної посади тощо) [11].

У письмовому повідомленні про підозру сторона обвинувачення вперше офіційно формулює свою позицію, викладає зміст підозри про вчинення кримінального правопорушення щодо конкретної особи, здійснює правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, подає стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру, вказує права підозрюваного тощо.

У стадії досудового розслідування настає новий етап, пов'язаний з тим, що в процесі досудового розслідування накопичено достатньо доказів для підозри у скоєнні злочину конкретної особи. Ця підозра вперше чітко сформульована в офіційному документі — повідомленні особи про підозру. В ній слідчий дає початковий висновок про наявність і суть кримінально-караного діяння, скоєного конкретною особою [11].

Хоча обвинувачення на цьому етапі ще остаточно не сформовано, сторона обвинувачення шляхом складання письмового повідомлення про підозру здійснює перші кроки на шляху його формування. Згодом підозра може відпасти, що буде підставою для закриття кримінального провадження прокурором (слідчий не наділений правом закривати провадження у справі, в якій особі було повідомлено про підозру) (ст. 284 КПК); вона може бути змінена з винесенням нового повідомлення про підозру (ст. 279 КПК) або залишитися без змін і лягти в основу обвинувального акту, в якому згідно п.5 ч. 2 ст. 291 КПК також повинен міститися виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність. Однак в обвинувальному акті здійснюється вже офіційне формулювання обвинувачення, чого в письмовому повідомленні про підозру ще немає. В такому випадку існують всі підстави стверджувати, що письмове повідомлення про підозру є першим етапом формування державного обвинувачення.

Висновки. Інститут повідомлення про підозру став своєрідною заміною інституту пред'явлення обвинувачення на стадії досудового розслідування. Застосуванню щодо особи запобіжного заходу, за винятком затримання, повинно передувати повідомлення їй про підозру, оскільки статусу затриманого особа набуває або з моменту письмового повідомлення їй про підозру, або з моменту її затримання. Підозра — це результат розумової діяльності слідчого, прокурора щодо оцінки наявних у справі доказів, які

з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що виражається у процесуальному документі, який складається за зазначених в законі підстав і вручається особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Повідомлення про підозру – це кримінальне процесуальне рішення слідчого, прокурора, яке приймається в обов'язковому порядку у випадках затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення у письмовій формі і тягне за собою набуття особою, щодо якої воно прийняте, процесуального статусу підозрюваного. Письмове повідомлення про підозру є першим етапом формування державного обвинувачення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція реформування кримінальної юстиції, затверджена Президентом України 8 квітня 2008 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1207738224>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар /За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. – Том 6, 1975. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://sum.in.ua/s/pidozra>
4. Велигодский В. В. Судебная реформа и проблемы института подозрения в российском уголовном судопроизводстве / В.В. Велигодский // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 1. – С. 277–283.
5. Александровский А. Г. Задержание подозреваемого в совершении преступления и применение в отношении лица меры пресечения в виде заключения под стражу до предъявления ему обвинения: Автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.09 / Киевск. Гос. Ун-т. – К., 1992. – 26 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 254 с.
7. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджено Наказом Генерального прокурора України № 69 від 17 серпня 2012 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&t...c
8. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство и практика. / П. А. Лупинская. – М.: Юристъ, 2006. – 168 с.
9. Глинська Н. В. Обґрунтування рішень у кримінальному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Н.В. Глинська. – Харків, 2003. – 20 с.
10. Білоусов О.І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України: Монографія / О. І. Білоусов, С. М. Смоков. – Одеса, 2009. – 112 с.
11. Курс лекцій з кримінального процесуального права України (Особлива частина). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://vash-advokat.com/uploads/Chastyina%202.pdf>

